sit aliena, superare non potest; in tali enim dubio melior est conditio possidentis, per claros textus in l. *Nemo* 126, § 2, ff. *De regul. juris;* l. *In pari causa* 128, ff. eod., cap. *Quod autem* 5, De jurepatronat., cap. *In pari* 65, De regulis juris, in 6.

(40. Si mutuatarius det aliquid ultra sortem, eo quia timet se alia vice, cum indigebit, non accepturum mutuum, vel ne videatur, aut vocetur ingratus, tunc mutuans probabilius tenetur ad restitutionem. Sic Cajetanus, Molina, Navarra, Navarrus, S. Antoninus, Angles, Diana, et plures alii, quos affert Salas, dub. 6, n. 1; Lugo, *l. c.*, n. 34, pro hac sententia, quamvis teneant sententiam contrariam. Sic etiam Viva, *loc. cit.*, n. 10, in fine, dicens contrariam sententiam solum speculative esse probabilem, non tamen practice, et sic alii plures. Et ratio est, quia cum mutuatarius solvit auctarium ob dictum metum, fere semper putat, injustum metum gravem sibi incuti, et idcirco non gratis, et mere liberaliter, sed coacte ductus tali injusto metu; adeoque cum talis datio fuerit secundum quid involuntaria absque animo donandi, et insufficiens ad transferendum dominium, tenebitur mutuans ad restitutionem; non sic autem si metus fuisset levis, nec causam dedisset tali dationi, quia tunc tale auctarium censetur gratis, et mere liberaliter datum, sicque retineri posset a mutuatore.

(41. Contraria autem sententia est vere probabilis, eamque defendunt Sporer, *loc. cit.*, n. 81; Salas, *loc. cit.*, num. 3; Lugo, *loc. cit.*, n. 35, cum multis aliis ibi citatis, dicentibus, non committi usuram nisi detur, vel accipiatur ut pretium mutui, vel tanquam debitum ex justitia; quibus favet etiam La Croix, *loc. cit.*, num. 923. Et ratio est, quia mutuatarius dando ex tali timore, non dedit ut pretium mutui (151), sed ut motivum habendi benevolentiam mutuantis, cum quilibet ex gratitudine donans inducatur ad donandum metu, ne notam subeat ingrati, et tamen liberaliter donat, quamvis donatio non sit ita spontanea, ac si ex effectu benevolentiæ procederet. Tum quia sicuti non est Simonia (152), quando nullo prævio pacto confertur beneficium famulo ab episcopo timente, ne alioquin famulus tædio affectus ab ejus obsequio discedat, nec famulus, licet hoc sciat, Simoniace accipit beneficium, quia revera nullum ibi intervenit pretium, sed solum conciliatio novæ benevolentiæ; ita nec intervenit usura in hoc casu.

(42. Usura est, si mutuans det mutuum mutuatario cum pacto, ut ei remittat obligationem restituendi, non solum bona fortunæ, sed etiam famam, quam antea injuste læserat. Lessius, lib. II, cap. 20, dub. 7;

(151) Etsi non dederit ut pretium mutui, non tamen ex mera liberalitate, et gratitudine vere libera tradidit, quod ad donationem requiritur. Igitur hoc donum inter usuram similiter est recensendum, parique restituendum ratione. *Vide* Ballerinium, *loc. cit.*, c. 11, n. 4 seqq.

Lugo, *loc. cit.*, num. 37; Sporer, *loc. cit.*, num. 85; Laym., lib. III, tract. 4, cap. 16, num. 2, et alii passim. Et ratio est clara, quia talis obligatio est mutuatario onerosa et molesta, sicque ejus condonatio est pretio æstimabilis adeoque, etc.

(43. Item usura est, si mutuet cum pacto, ut mutuatarius abstineat ab actione injuriarum, quam contra ipsum juste intentare posset. Cessio enim talis juris intentandi actionem injuriarum, et exigendi satisfactionem a judice est vere pretio æstimabilis, adeoque, etc. Sic quamvis possit mutuans mutuare suo inimico, a quo timet vindictam cum pacto, ut desistat a vindicta injusta, vel injusto modo intentata, verbi gratia propria auctoritate, seu ut desistat ab odio, ab inimicitia, et hujusmodi, cum sic petat, quod inimicus ei antea debet, sive ex charitate, sive ex justitia, et sic non imponat ei novam obligationem, novumque gravamen: tamen non potest sic mutuare cum pacto, ut desistat a vindicta, seu satisfactione justa, quam potest exigere ab auctoritate publica, seu judice, cum sic imponat illi novum gravamen vere pretio æstimabile. Sic supra citati doctores, et alii fere communiter.

44. Usura vera est quidquid pretio æstimabile pacto expresso, vel tacito exigitur, et recipitur vi mutui per se tanquam debitum ex justitia, seu tanquam pretium mutui. Unde mutuans cum pacto, ut mutuatarius ei vendat res suas etiam justo pretio, vel ut emat res ab ipso, vel ut utatur ejus molendino, seu frequentet ejus officinam, vel ut patrocinetur suæ causæ, vel ut conducat ejus prædium, vel ut restituat in alio loco, vel ut restituat partem in pecunia, partem in mercibus, vel ut eum eximat a gabellis, vectigalibus, seu tributis, vel ut ei præstet munus a lingua, a manu, ab obsequio, et his similia, committit usuram, quia obligatio civilis quoad omnia adimplenda est pretio æstimabilis, cum sic imponatur mutuatario onus aliunde indebitum, et privetur sua libertate. *Communis.*

(45. Item usura est mutuare cum pacto, ut mutuatarius teneatur fidejubere pro mutuante, vel suis. *Vide* verb. MUTUUM, n. 28.

46. Mutuare frumentum, vel vinum de præsenti, quo minus valet cum pacto, ut restituantur in eadem quantitate pro tempore, quo prævidetur certo, vel quasi certo pluris valiturum, est usura. *Vide* d. verb. MUTUUM, n. 29.

(47. Non est tamen usura, si sit æquale dubium, an pro tempore restitutionis sit valiturum pluris, vel minoris? Vide *ibid.*, n. 30.

(48. Sic pariformiter est dicendum de pecunia mutuata cum pacto, ut restituatur in

(152) Cum Simonia, patente auctore, *munere ab obsequio* committatur, nescio quomodo a Simonia absolvat episcopum, qui beneficium famulo conferat « ne alioquin famulus tædio affectus ab ejus obsequio discedat. »

eadem omnino specie, et numero pro tali certo tempore. Vide *ibid.*, n. 31.

(49. Excipe tamen, nisi ipse mutuator talem pecuniam, tale vinum, tale frumentum, etc., servaturus esset usque ad illud tempus, quo pluris distrahere potuisset. Vide *ibid.*, n. 32.

(50. Contractus ille, qui vulgo dicitur *a godere*, quo scilicet aliquis dat sufficientem pecuniam alteri, ut ipse quandiu utitur dicta pecunia, cedat illi domum, vel alteram fructiferam rem interim fruendam, quomodo possit ab usura excusari? Vide *ibid.*, n. 49.

(51. Qui recusat mutuare pecuniam, sed ipsam tradit indigenti dicendo, quod emit ab ipso suas vaccas, et easdem ei locat pro pensione annua ei solvenda, excusatur communiter ab usura, si ille alter de facto habeat dictas vaccas utiles, et serventur conditiones requisitæ ad contractum justæ locationis. Secus vero non. Vide *ibid.*, numer. 50.

(52. Ab usura excusatur, qui a se mutuum petenti tradit pecuniam dicendo, quod tali pecunia conducit suas operas ad futuram messem, seu vindemiam. Vide *ibid.*, n. 51. * Confer notam theologi Romani ad verb. MUTUUM, n. 50 *.

(53. Ementes res minori pretio quam valeant, quando excusentur ab usura, et restitutione, vel non? *Vide* verb. CONTRACTUS EMPTIONIS, art. 2, per tot.

(54. Ementes chirographa, et aliena credita minori pretio quam valeant, quando excusentur ab usura, et restitutione, vel non? Vide *ibid.*, a n. 19 ad 28.

(55. Item usura est rem plus justo pretio, id est supra pretium summum vendere sine justo titulo ob solam dilatam solutionem. *Vide* verb. CONTRACTUS emptionis, art. 3, a n. 1.

(56. Emere rem sine justo titulo infra pretium infimum ob solam anticipatam solutionem, est usura, Vide *ibid.*, n. 28.

(57. Venditores quando excusentur ab usura, et restitutione, vel non? Vide *ibid.*, per tot.

(58. Contractus *mohatra* est usurarius. Vide *ibid.*, num. 56.

(59. An mutuans possit ex contractu usurario celebrato percipere, et retinere lucrum, quod ex alio justo contractu (quem celebrasset, si scivisset) recipere, et retinere potuisse, variant doctores. Aliqui enim male putant, posse illum tale lucrum percipere, et retinere, etiamsi mala fide dictum contractum usurarium celebraverit: sic Verricelli, apud La Croix, lib. III, part. II, n. 924, quod tamen, ipso teste, merito negant Tambur., lib. VIII, tract. 3, c. 8, § 3, n. 23, et Sporer, *loc cit.*, n. 106. Alii generaliter tenent, posse sic mutuantem tale lucrum percipere, et retinere, si bona fide dictum contractum usurarium celebravit. Sic Sa, verb. *Usura*, num. 8, expresse dicens: « Qui facit contractum usurarium bona fide credens justum, potest tantum lucri retinere, quantum acquisivisset alioquin per contractum licitum; » et sequuntur Tannerus, 2-2, disp. 4, quæst. 7, n. 99; Diana, part. I, tract. 8, resol. 47. Alii defendunt posse dictum sic bona fide mutuantem retinere tale lucrum, si mutuando intenderit, et expresserit se velle contrahere omni meliori modo: ita cum aliis Lessius, lib. II, cap. 20, dub. 12; Sporer, *loc cit.*, n. 109, dicens, id probabilissime esse licitum. Alii docent, tale lucrum posse recipi et retineri, saltem si mutuans sciverit illum modum juste contrahendi, et mutuatarius etiam censeatur consensisse; secus autem non. Ita Lugo, disp. 25, sect. 9, num. 182 et seq.; Sporer, *loco cit.*, num. 106, dicens, quod sic optime sentiat Lugo, quibus duabus ultimis sententiis favet La Croix, cit. lib. III, part. II, n. 144 et 924, cum aliis allegatis. Et ratio inter alias istorum est, quia sic mutuans, ac contrahens bona fide, intendens interim, et exprimens, se velle celebrare contractum omni meliori modo, habet veram voluntatem celebrandi contractum, qui licite fieri possit; ergo tunc virtualiter illum celebrat, maxime si tunc sciat illum modum juste contrahendi, et mutuatarius etiam censeatur consentire, uti rationabiliter consentire censendus est, cum rationabiliter debeat potius consentire in contractum justum, et justo titulo celebratum, quam in contractum injustum, et celebratum titulo injusto; adeoque cum adsit sufficiens utriusque voluntas cum titulo justo implicite saltem contento, jam adest totum id, quod necessarium est ad juste contrahendum et lucrandum, adeoque, etc.

(60. Alii tandem sustinent, quod regulariter loquendo non possit sic mutuans in resolutione contractus usurarii quamvis bona fide initi tantum retinere, quantum in alio contractu justo, v. g. emptionis, census, societatis, et hujusmodi acquisivisset. Sic expresse sapientissimus Rosignolus, tract. *De contractibus*, contract. 3, *De mutuo et usuris*, disquisit. 6, § 6, num. 2 et seq., et alii Et ratio eorum inter alias est, quia contractus secundum se usurarius est ipso jure nullus ex dictis *supra* a num. 6, ergo nullum potest parere interesse; contractus enim nullus perinde est, ac si non esset contractus, cum paria sint non esse, et nullum esse; arg. leg. 1, *Duo sunt Titii*, ff. *De testamentaria tutela;* et idem sit aliquid non esse factum, et nulliter factum, l. *Si se non obtulit* 4, § 6, ff. *De re judicata.* Quod autem nullum est, nullum producit effectum, cap. *Illud* 8, De jurepatronat. Et non entis nulli possunt esse fructus, nullæque qualitates, arg. l. *Ejus qui in provincia*, ff. *De rebus creditis, si certum petatur*, l, 1 et 2, *De usufructu*, adeoque, etc.

(61. Nec valet dicere, quod quamvis non subsistat dictus contractus usurarius in ratione contractus talis, sub qua expresse fuit celebratus, subsistat tamen in ratione alterius contractus liciti implicite voliti ab ipso contrahente, quandoquidem si scivisset contractum juxta talem modum non esse validum, alio modo valido contraxisset. Non valet, inquam, quia hoc modo aperiretur

via infinitis usuris, panderetur enim aditus cuicunque usurario, et invalide contrahenti aliquid ex contractu usurario, et invalido, ac infructifero lucrandi, cum semper posset dicere: Si scivissem, alio modo licito contraxissem.

(62. Hinc quamvis non sit improbabilis (153) sententia Lessii, Lugonis, et Sporer, sub num. 59 adducta, in praxi tamen non est facile concedenda, ut dicit ipsemet Sporer, *loco cit.*, num. 105, sic expresse habens: « Id in praxi non facile concedendum, approbant omnes etiam citandi, et simpliciter non licere, supponere videntur doctores communiter. Tum quia, ut testatur dictus Pater Rosignolus cit. § 6, in fine, ita pluries fuit judicatum in excellentissimis Mediolani, et Taurini senatibus in contractibus censualibus, aliisque invalidis, vel ex defectu solemnitatis requisitæ, vel ex quolibet alio capite, qui senatus coegerunt, vel fructus ex talibus contractibus invalidis perceptos, restituere, vel computare in sortem. » Hæc ille.

(63. Contractus vulgo dictus trium contractuum an sit usurarius, vel non: *Vide* verb. SOCIETAS, seu SOCIETATIS CONTRACTUS a num. 3 ad 11.

(64. Notarii, seu tabelliones conficientes instrumenta usuraria per modum contractus liciti suppressa usura, itemque testes subscribentes, peccant mortaliter contra justitiam, et ad restitutionem obligantur saltem secundo loco, si usurarius non possit, aut non velit; sic etiam consulentes, et persuadentes ad usuras exigendas. Item scienter dantes pecuniam usurario ad exigendas usuras. Item judices, et domini compellentes ad solvendas usuras, vel impedientes quominus solutæ usuræ repetantur, vel restituantur, in quos est excommunicatio latæ sententiæ in Clementin. *Ex gravi*, unic. *De usuris*. Item omnes ministri principales usurarii ad usuras concurrentes, ut negotiorum gestores, proxenetæ, factores, correspondentes, et hujusmodi. Item denique omnes efficaciter cooperantes ad usuras exigendas, et solvendas peccant mortaliter contra justitiam, et ad restitutionem obligantur, etiam quisque in solidum in defectu aliorum. Sic doctores communiter. Et colligitur ex cit. Clementin. *Ex gravi* unic. *De usuris*; concil. *Mediolanen.* I, tit. *De usuris*, ibi: « Tabelliones, qui instrumenta confecerint, proxenetæ, usurarum, aut lucri participes, ministrique omnes horum scelerum, et pœnis a jure statutis, et ecclesiasticis censuris puniantur. » Item ex concilio *Remensi*, habito anno 1583, a Ludovico cardinali Guisio, et a Papa Gregorio XIII approbato tit. *De fœnore*, ibi: « Actuarii, seu notarii usurarum, proxenetæ, omnesque qui contractibus usurariis aliquam operam, vel consensum præbent, ejusdem criminis censeantur esse participes. » Imo de notariis, seu tabellionibus insuper rigidissima pœna habetur in jure statuta, l. *Jubemus* 13, § 3, cod. *De sacrosanctis ecclesiis*, ibi: « His tabellionibus, qui hujusmodi contractuum vetitorum ausi fuerint instrumenta conscribere, irrevocabilis exsilii animadversione plectendis. »

(65. Mutuatarius, qui absque justa causa ab usurario etiam parato petit mutuum sub usuris, peccat mortaliter peccato scandali: *Communis*. Præbere enim sine justa causa alteri occasionem peccati mortalis, seu ruinæ spiritualis est peccatum mortale scandali.

(66. Non peccat autem mutuatarius, si ab usurario petat mutuum ob aliquam justam causam non solum necessitatis, sed etiam veræ et evidentis utilitatis (154): *Communis*. Et ratio est, quia mutuatarius potest uti jure suo petendo id quo indiget, et quod alter sine peccato facere potest. Quod autem alter non sit facturus sine peccato, non sequitur ex petitione mutuatarii, sed ex spontanea malitia mutuatoris.

(67. Mutuatarius non peccat post acceptum jam mutuum sub usuris usuram solvendo, si non possit sine gravi incommodo solutionem denegare: *Communis*.

(68. Non tenetur tamen mutuatarius solvere veras usuras lucratorias, etiamsi eas solvere promiserit, nisi sub juramento ad eas solvendas se obligaverit: *Communis*, textu expresso in cap. *Debitores* 6, De jurejurando, ibi: « Debitores ad solvendas usuras, in quibus se obligaverant, cogi non debent. Si vero de ipsarum solutione juraverint, cogendi sunt domino reddere juramentum.

(69. Mutuator autem cogi potest, ut dictum juramentum, et per consequens etiam usurarum solutionem remittat: *Communis*, textu expresso in cap. 1, *De jurejurando*, ibi: « Mandamus, quatenus creditores ad juramenta super usuris sibi præstita relaxanda ecclesiastica districtione cogatis. »

(70. Et in casu, quo mutuatarius vi juramenti dictas lucratorias usuras jam solverit, potest illas in judicio petere, debetque

(153) Quomodo improbabilis non est sententia, juxta quam agere *non licere*, *supponere videntur doct. communiter?*

(154) Non aliam causam, qua mutuum petere sub usuris liceat, S. Thomas quam subventionem propriæ, vel alienæ necessitatis agnoscit. Nam 2-2, quæst. 78, art. 4, in corp. scribit, hoc solo pacto legitimari posse, ut quis inducat aliquem ad mutuandum sub usuris. Hinc Antoine, *loc. cit.*, quæst. 18, resp. 2, « Seclusa, ait, necessitate saltem rationabili, non licet mutuum petere ab usurario, et accipere sub usuris. Quia lege charitatis quisque tenetur sub mortali impedire peccatum mortale proximi, ejusque exsecutionem, quando sine notabili suo incommodo, seu damno id potest. » — « Mercatores dando usuras peccaverunt, tanquam occasionem peccandi usurariis præbentes: cum necessitas, quæ ponitur, ut scilicet honorabilius vivant, et majores mercationes faciant, non sit talis necessitas, quæ sufficiat ad excusandum peccatum prædictum; » ait S. Thom. opusc. 67, *De empt. et vendit.* Sive rectius auctor opusculi illius S. Thomæ perperam tributi.

mutuator ad eas mutuatario denuo restituendas compelli: *Communis*, textu expresso in cit. c. *Debitores* 6, De jurejurando, ibi: « Et cum usuræ solutæ fuerint, creditores ad eas restituendas sunt ecclesiastica severitate (si necesse fuerit) compellendi. »

(71. Et dato, quod mutuatarius etiam jurasset, se non repetiturum usuras solutas, nihilominus mutuator compelli potest, ut vel juramentum remittat, vel ab usurarum exactione desistat, vel poterit, non obstante hujusmodi juramento, per judicem ex officio compelli ad restituendas usuras jam solutas: *Communis*, textu expresso in cap. *Tua dudum* 13, De usuris, ibi: « Nos igitur respondemus, ut usurarios ipsos modo prædicto per censuram ecclesiasticam, appellatione remota, compellas ante usurarum solutionem ab earum exactione desistere vel restituere ipsas, postquam fuerint persolutæ, ne de dolo et fraude contingat eos commodum reportare; » juncto ejus summario sic dicente: « Non obstante juramento de non repetendis usuris per debitorem præstito, potest judex ex officio suo usurarium ad restituendas usuras compellere. »

(72. Fuit *supra*, num. 68, notanter dictum non teneri mutuatarium solvere *veras usuras lucratorias*, quia ad solvendas usuras compensatorias, seu restauratorias, et usuras punitorias, seu moratorias tenetur in utroque foro, cum ex dictis *supra*, num. 21 et 22, illæ sint omnino licitæ, et consequenter debitæ.

(73. Usurarius non acquirit dominium usurarum seu rerum per usuram acceptarum, nisi res usu consumptibiles, seu functionem recipientes, ut pecunia, frumentum, vinum et hujusmodi, ita commistæ sint cum rebus ipsius propriis, ut nullo modo discerni possint: ita S. Thomas, 2-2, quæst. 78, art. 3 ad 3; Covarruv., lib. III *Variar. resolut.*, c. 6, n. 3; Layman, lib. III, tract. 4, cap. 16, n. 7; Silvester, verb. *Usura*, quæst. 1; Sporer, *loc. cit.*, n. 17, testans de communiori, et sibi vera omnino sententia DD. plurimorum, quos congerunt, et sequuntur Molina, Lessius et Tambur. ibi citati; Reiffenstuel, *loc. cit.*, n. 167, testans de communi aliorum contra Glossam in cap. *Si quis usuram* 14, quæst. 4, et quosdam alios. Et ratio est, quia ad acquirendum rerum dominium requiritur aliquis justus, et sufficiens titulus, ut concedunt omnes etiam adversarii, sed hic nullus adest justus titulus, ergo, etc. Probatur minor: talis justus, et sufficiens titulus transferendi dominium in usurarium mutuatorem non posset esse, nisi ipsa datio, seu solutio mutuatarii simpliciter voluntaria, etsi cum admisto involuntario secundum quid, prout assignant ipsi adversarii; atqui ipsa datio non est sufficiens ad transferendum dominium, quia licet illa solutio esset voluntaria simpliciter, et solum miste involuntaria, seu secundum quid, ut dicunt adversarii, esset tamen solum voluntaria quoad traditionem, non vero quoad translationem dominii; nam mutuatarius usuras tradens non præsumitur velle conferre majus jus mutuanti, quam debeat, et ipsi de jure competat, sed ipsas ei intendit tradere eo modo, quo ipsi debentur: cum ergo ei nullo justo titulo ad validam dominii translationem requisito debeantur, sed potius ipsas nullatenus exigere possit, et si jam sic receperit, seu exegerit, restituere teneatur, per textus expressos in cap. *Cum tu* 5, cap. *Tua* 9, cap *Consuluit* 10, cap. *Quam perniciosum* 11, cap. *Post miserabilem* 12, cap. *Tua dum* 13, et cap. *Quia frustra* 14, De usuris, cap. 1 et 6 *De jurejurando*; cum similibus, sequitur manifeste, quod in ordine ad talem translationem dominii illa solutio, seu traditio mutuatarii sit insufficiens, per text. in l. *Nunquam* 31, ff. *De acquirendo rerum dominio*, ibi: « Nunquam nuda traditio transfert dominium, sed ita si venditio, aut aliqua justa causa præcesserit, propter quam traditio sequeretur. »

(74. Si tamen supradictæ res per usuram acceptæ ita commistæ sint cum rebus propriis, ut nullo modo discerni possint, tunc usurarius acquirit quidem verum dominium ratione commistionis, seu confusionis, vel specificationis, sed ita debile et infirmum, ut teneatur ad restitutionem, seu compensationem in æquivalenti ratione injustæ acceptionis. Sic Sporer, *loc. cit.*, n. 115; Lugo, disp. 25, sess. 11, n. 206, cum S. Thoma et pluribus aliis ibi citatis; Reiffenstuel, *loc. cit.*, n. 166, testans hanc esse communem et certam per text. in § *Si duorum* 27, et § *Quod si frumentum* 28, instit. *De rerum divisione*, et acquirendo ipsarum dominio, l. *Si alicui* 78, ff. *De solutionibus*, ibi: « Si alieni nummi inscio, vel invito domino soluti sunt, manent ejus, cujus fuerunt: si misti essent, ita ut discerni non possent, ejus fieri, qui accepit, in libris Gaii scriptum est. » Et ratio est, quia dicta admistio, seu confusio per citata jura, sicut et specificatio per text. in § 25, institut. *De rerum divis.*, est justus titulus acquirendi rerum dominium, nec vitiatur per aliquem specialem modum, quo acquiratur res, per d. admistionem, seu confusionem, vel specificationem acquiritur; semper enim supponitur res esse aliena, quæ confunditur, seu commiscetur, sive ergo illa res sit per actionem furtivam, sive per usurariam acquisita, dum ita commiscetur, seu confunditur cum propriis, ut discerni seu separari ab ipsis nullo modo possit, non est eadem res in individuo restituenda, cum sic transierit in dominium commiscentis, seu specificantis, sed bene in æquivalenti, ratione injustæ acceptionis, sicuti quando res alterius jam est consumpta.

(75. Hinc usurarius tenetur restituere omnia acquisita per usuras usque ad æqualitatem damni illati; nempe primo ipsasmet res in individuo, vel in se adhuc discernibiliter exsistentes, vel in æquivalenti, si commistæ cum suis indiscernibiliter exsistant; cum per injustitiam eas acceperit. Secundo si res per usuram accepta erat secundum se fructifera, tenetur restituere una cum illa etiam omnes fructus ex ipsa per-

ceptos, detractis expensis, et æstimatione laboris ac industriæ, cum tales fructus ad mutuatarium tanquam dominum rei pertineant; § *Si quis a non domino* 35, institut. *De rerum divisione.* Imo usurarius tenetur restituere ipsos fructus ex re usurarie acquisita perceptos, quamvis dominus, seu mutuatarius per negligentiam suam illos fructus non percepisset, si rem suam habuisset, detractis tamen ut supra expensis, et æstimatione laboris ac industriæ. Et ratio est, quia omnis res de se fructifera suo domino fructificat, cit. § *Si quis a non domino* 35, institut. *De rerum divisione.* Insuper tenetur usurarius restituere etiam fructus, quos ipse per incuriam non percepit, attamen percepisset mutuatarius, si rem suam de se fructiferam habuisset. Et ratio est, quia ipse usurarius per injustam acceptionem et detentionem fuit iniqua causa amissionis fructuum, quos percepisset mutuatarius, si ille rem usurariam non detinuisset. Nullos tamen fructus restituere tenetur usurarius, si ex re usurarie accepta nec ipse fructus aliquos percepit, nec mutuatarius propter similem negligentiam fuisset percepturus. Et ratio est, quia nec ipse usurarius in data hypothesi e fructibus rei usurariæ factus est ditior, cum nullos ex ipsa perceperit; nec quoad ipsos damnum aliquod intulit mutuatario, cum, ut supponitur, nullos fructus fuisset ex ipsa percepturus.

(76. Si autem res per usuram accepta non erat secundum se fructifera, et ex detentione ipsius nullum emergat damnum, vel lucrum cesset mutuatario, fructus ex illa percepti fiunt, quoad dominium ejusdem usurarii; nec restituendi sunt mutuatario: *Communis*, per clarum textum in l. *Qui aliena* 8, cod. *Si quis alteri, vel sibi*, ibi: « Qui aliena pecunia comparat, non ei, cujus nummi fuerunt, sed sibi tam actionem empti, quam dominium, si ei fuerit tradita possessio, quærit. » Et ratio est, quia quando res non est secundum se fructifera, fructus, qui ex ipsa percipiuntur, non sunt fructus rei, sed solius industriæ et personæ, adeoque non domino rei, sed personæ applicanti industriam cedere debent. (77. Hinc res ipsæ, quas usurarius sibi emit, verb. grat. pecunia usuraria, quamvis non permistæ, nec confusæ cum rebus propriis ipsius usurarii, transeunt in dominium usurarii, ut concedunt communiter doctores, etiam illi, qui negant dominium usurarum acquiri ab usurario. Et ratio est, quia res per pecuniam usurariam emptæ non sunt fructus pecuniæ, utpote ex se sterilis, sed sunt fructus industriæ, seu voluntariæ emptionis, et negotiationis susceptæ, quæ emptio, seu negotiatio, cum sit tota ipsius usurarii, ideo ipsæ res in ipsius usurarii dominium transeunt, ut clare habetur ex citat. leg. *Qui aliena* 8, cod. *Si quis alteri, vel sibi.* Quare etiam fur, id quod ex re furtiva negotiando acquirit, sibi, non domino acquirit, leg. *Qui vas* 48, § 7, ff. *De furtis.* Item depositarius id quod ex re deposita negotiando acquirit, sibi, non deponenti, acquirit, leg. *Si ex pecunia* 6, cod. *De rei vindicatione.* Item uxor id, quod ex re mariti defuncti ad filium pertinente negotiando acquirit, sibi, non filio acquirit; leg. *Si pecunia* 1, cod. *Si quis alteri, vel sibi.*

(78. Item si usurarius res per usuram acquisitas vendat, pretium illarum quoad dominium sibi acquirit, et non mutuatario, sicuti fur vendens res furtivas, earum pretium quoad dominium sibi, et non domino acquirit. Remanente semper tamen obligatione restituendi pro re usuraria, vel furtiva in æquivalenti, et damna inde secuta mutuatario, vel domino compensandi: *Communis*, per clarum textum in l. *Qui vas argenteum* 48, ff. *De furtis*, § 7, ibi: « Cum fur rem furtivam vendidisset, eique nummos pretii dominus rei per vim extorsit, furtum eum nummorum fecisse recte responsum est. Idem etiam vi bonorum raptorum actione tenebitur; quod enim ex re furtiva redigitur, furtivum non esse nemini dubium est; nummus ergo hic, qui redactus est ex pretio rei furtivæ, non est furtivus. »

(79. Etiam Judæi tenentur restituere usuras extortas a Christianis, et ad id compellendi sunt per subtractionem communionis Christianorum, vel alias per principes, et potestates sæculares: *Communis*, per textus expressos in cap. *Post miserabilem* 12, et cap. *Quanto amplius* 18, De usuris. Vide *supra*, n. 9, 10, 11, 19 et 20.

(80. Obligatio restituendi usuras transit ad hæredes usurariorum, non tantum suos, sed etiam extraneos: *Communis*, textu expresso in cap. *Tua nos* 9, De usuris, ibi: « Respondemus, quod filii ad restituendas usuras ea sunt districtione cogendi, qua parentes sui, si viverent, cogerentur. Idipsum etiam contra hæredes extraneos credimus exercendum. »

(81. Non tenentur tamen hæredes restituere ultra vires hæreditatis: *Communis*, argum. cap. *In litteris* 5, De raptoribus, ibi: « Hæredes ejus moneas, et compellas, ut his, quibus ille per incendium vel alio modo damna contra justitiam irrogaverat, juxta facultates suas, id est defuncti, ut ibidem recte advertit Glossa verb. *Facultates*, condigne satisfaciant: » concordat l. *Ex qua* 149, ff. *De regul. juris*, ibi: « Ex qua persona quis lucrum capit, ejus factum præstare debet. »

(82. Tenentur vero hæredes usurarii restituere, quamvis res usuraria ad eos in natura non devenerit, nec per illam hæreditas illorum fuerit aucta: sic Engel, lib. v *Decret.*, tit. 19, *De usuris*, § 3, n. 3; Reiffenstuel, *ibid.*, n. 175; Canisius, *ibid.*, cap. 7, n. 4, et alii. Et ratio est, quia hæredes ad exonerationem conscientiæ tenentur pro viribus hæreditatis satisfacere omnibus illis, quibus per defunctum aliquod damnum illatum est, etiamsi ex tali damno hæreditas aucta non sit, arg. c. *Parochiano tuo* 14, De sepulturis, juncta Glossa, *ibid.*, verb. *Sed ejus hæres*, et cap. *In litteris* 5, De raptoribus, cum Glossa, *ib.*, verb. *Hæredes.*

(83. Restitutio ab usurario, seu ejus hæredibus facienda est illis, a quibus usuræ extortæ fuerunt, vel eorum hæredibus, si existent, vel si non exstent, seu non sint superstites, pauperibus: *Communis*, textu expresso in cap. *Cum tu* 5, De usuris, ibi: « Cogendi sunt per pœnam, quam statuimus in concilio, eas his, a quibus extorserunt, vel eorum hæredibus restituere, vel (his non superstitibus) pauperibus erogare. »

(84. Paupertas usurarium et hæredes illius excusat a restitutione, donec ad pinguiorem fortunam pervenerint: *Communis*, per text. in l. *Nam is* 6, ff. *De dolo malo*, ibi: « Nam is nullam videtur actionem habere, cui propter inopiam adversarii inanis actio est, » et cit. cap. *Cum tu* 7, De usuris, ibi: « Dummodo in facultatibus habeant, unde ipsi possint eas restituere.... Illi autem, qui non habent in facultatibus, unde usuras valeant restituere, non debent ulla pœna multari, cum eos nota paupertas evidenter excuset. »

(85. Ad restitutionem obligat, nedum usura realis, sed etiam mentalis, si aliquod intentum lucrum ratione mutui sit subsecutum. Unde mutuator, qui intendens lucrum recipere vi mutui, licet sine pacto externo, contrahit usuram mentalem, si inde aliquid accipiat ultra sortem, quod mutuatarius non gratis, nec ex mera liberalitate, sed tanquam debitum ratione mutui dedit, tenetur etiam in foro conscientiæ ad ejus restitutionem: *Communis*, textu expresso in cap. *Consuluit* 10, De usuris, ibi: « Hujusmodi homines pro intentione lucri, quam habent (cum omnis usura, et superabundantia prohibeatur in lege) judicandi sunt male agere, et ad ea, quæ taliter sunt accepta, restituenda, in animarum judicio efficaciter inducendi. »

(86. Si autem mutuatarius omnino gratis, et ex mera gratitudine, ac liberalitate aliquid dederit ultra sortem, nulla est obligatio id restituendi, quamvis mutuator mente intenderit tale lucrum primario, et principaliter, ita ut non fuisset mutuaturus, nisi ob perspectam mutuatarii gratitudinem ac liberalitatem tale lucrum sperasset. Licet enim non velle mutuum dare nisi iis, quos speratur fore gratos, possit spectare ad avaritiam, non tamen spectat ad usuram, cum sic nihil intendatur, neque recipiatur ratione mutui, sed omnino gratis, et ex mera gratitudine ac liberalitate, seu benevolentia mutuatarii, adeoque non interveniat vera et propria usura mentalis. Sic Pirhing, lib. v *Decretal.*, tit. 19, n. 133, cum Navarro, Molina, Azorio, Lessio, card. de Lugo ibi citatis, et alii communiter; Reiffenst., *ibid.*, num. 178, testans et ipse de communi aliorum; Sporer, *loco cit.*, n. 177, et alii passim.

(87. Advertendum est hic ad uberiorem usuræ mentalis intelligentiam, quod pro usura mentali non intelligitur nudum propositum, seu sola voluntas usuras accipiendi, vel exigendi, prout præscindit ab omni actu externo (tale enim propositum potius est, et dicitur usura interna, quam usura mentalis); sed intelligitur, et accipitur pro actu externo, quo mutuum datur cum spe et intentione accipiendi lucrum ex mutuo, quamvis sine ullo pacto externo, argum. cap *Consuluit* 10, De usuris.

(88. Usurarii ultra supra recensitam obligationem restitutionis subjacent etiam variis pœnis contra ipsos, tum in jure civili, tum in jure canonico statutis. Prima igitur eorum pœna est, quod usurarii manifesti, seu notorii sunt ipso jure infames, cap. *Infames* 2, § *Porro* in fine, caus. 3, q. 7, cap. *Dilectus* 13, De excessib. prælator., cap. *Improbum* 20, cod. *Ex quibus causis infamia irrogatur.*

(89. Secunda pœna est, quod usurarii notorii, seu manifesti, si clerici sint, et moniti non desistant, ab officio et beneficio sint suspendendi ac deponendi, cap. *Episcopus* 1, cap. *Quoniam* 2, et c. *Si quis* 5, dist. 47, cap. *Si quis* 4, et cap. *Quoniam* 8, caus. 14, q. 4, cap. *Præterea* 6, De usuris, cap. *Inter dilectos* 11, De excessib. prælator. Et a fortiori clerici usurarii manifesti repellendi sunt a sacris ordinibus suscipiendis, et ab officiis et beneficiis obtinendis, cap. *De Petro* 4, dist. 47, et omnibus citatis juribus, quibus statuitur tales clericos privandos esse officiis, et beneficiis obtentis, adeoque multo magis repellendos ab obtinendis. Tum quia tales manifesti usurarii sunt infames per jura citata *supra*, n. 87. Infamibus autem portæ dignitatum patere non debent, textu expresso in c. *Infamibus* 87, De regul. juris, in 6, ibi: « Infamibus portæ non pateant dignitatum. »

(90. Tertia pœna est, quod usurarii notorii, seu manifesti, si laici sint, excommunicari debent usquedum debite satisfecerint, cap. *Præterea* 7, De usuris, et ipso facto irregulares exsistunt, cap. *Maritum* 2, dist. 33, c. *Seditionarios* 8, dist. 46.

(91. Quarta pœna est, quod usurarii notorii, seu manifesti non admittantur ad communionem altaris, id est ad perceptionem sacramenti Eucharistiæ, textu expresso in cap. *Quia in omnibus* 3, De usuris, ibi: « Constituimus, quod usurarii manifesti nec ad communionem admittantur altaris. »

(92. Quinta pœna est, quod manifestorum usurariorum oblationes non possint recipi, textu expresso in cit. cap. *Quia in omnibus* 3, De usuris, ibi: « Sed nec oblationes eorum quisquam accipiat. » Usurarii enim æquiparantur raptoribus, cap. *Si quis* 10, caus. 14, q. 4, et oblationes raptorum non sunt recipiendæ ab Ecclesia, capit. *Minor* 8, caus. 17, q. 4, cap. *De viro* 17, caus. 12, qu. 2, cum Deus sit *odio habens rapinam in holocausto*, ut expresse habetur *Isaiæ* cap. LXI, vers. 8.

(93. Sexta pœna est, quod testamentis manifestorum usurariorum nullus possit interesse, et quod ipsorum testamenta sint ipso jure irrita, nisi ante mortem restituerint, quæ per usuras acquisita sunt, vel de eorum restitutione idoneam cautionem (per pignora videlicet, aut fidejussores) dederint,